СПОГАДИ

І СТАВ СУСІД БОЯТИСЯ СУСІДА...

Продовження. Початок у №2 за 12.01.2006 р.

...28 лютого 1944 року була оголошена мобілізація. На відміну від малодорогостаївської колони, яка складалася лише з українців, маслянська була багатонаціональною: більшу її частину складали чехи, меншу – українці і поляки, які в основному жили на хуторах. Я з мамою проводжав на війну 48-річного батька Павла і 18-річного брата Костянтина. Я тоді був підлітком і охоче відвідував збори односельчан, на яких вирішувались спільні проблеми. Кожен оратор говорив рідною мовою і всі розуміли один одного.

Із Рівного мобілізованих у переповнених вагонах ешелонами відправляли у російські міста Чкалов, Сталінград, Ростов. Причому усі односельчани їхали неподільною групою. У місцях призначення їх зустріли співробітники НКВД. Серед прибулих різними способами, в тому числі залякуванням, обіцянками не відправляти на фронт вони вишукували слабкодухих людей, котрі б погодилися „стукати" на своїх. „Стукачі" здавали земляків, котрі під час окупації могли мати зброю. Сумнозвісні „трійки" їм призначали покарання від 15 до 25 років таборів, а декого і розстрілювали (так вчинили з одним малодорогостаївцем). Усі засуджені з'явилися на мобілізацію, щоб продовжити війну проти фашистської Німеччини, а з волі горезвісних „трійок" потрапили на шахти Воркути, Караганди, копальні Сибіру із шкідливими умовами роботи. Від нестерпних умов і недоїдання вони там гинули. Серед отих каторжан були і малодорогостаївці, котрі 28 лютого пішли на війну. На жаль, і серед них знайшовся Іуда, за що його не відправили на фронт. Після війни у село не повернувся. Свого часу він був кваліфікованим кравцем, обшивав і повстанців – шив їм шапки-„мазепинки".

В Україні родини, в котрих хтось був заарештований НКВД, московська влада оголосила „бандерівцями". Їх чекала важка доля. Загони „червонопогонників" посеред ночі вривалися в селянські хати і примушували людей залишати усе, здобуте важкою працею. І лише з тим, що могли взяти в руки, під конвоєм везли у чужі краї із суворим кліматом. Я знав, кажучи селянською мовою, дядьків і тіток, здорових як дуби, котрі після висилки на чужину повмирали через півроку-рік. Нервове виснаження, пригніченість і недоїдання вкоротили їм віку.

Московська влада репресіями проти цієї частини українців не обмежилася. Знаходила іншу, яка власною працею досягнула більших успіхів, ніж інші, а тому мала кращі будинки. Скажімо, як в мого батька. Від фізичної праці у нього були великі долоні, а коли простягав руку для вітання, то пальці на ній повністю не випрямлялися. Таких трудяг теж вивозили туди, куди і „бандерівців". Других, щоб забрати господарство, під загрозою виселення в сибірську далечінь примушували записуватися на переселення в херсонські степи. Потрапила туди і моя рідня, в тому числі й бабуся, котра від туги за втраченим куточком, із садком біля ставу у херсонському степу, не прожила і півроку.

Так сталося, що під час німецької окупації гітлерівці не спалили жодної хати в шести селах Малодорогостаївської сільради. А ось московська влада показала себе тут ще й таким чином.

...Я йшов до знайомих у Малі Дорогостаї. Стояла чудова сонячна погода. Біля ставу зауважив метушню червонопогонників, а праворуч за хатою Базюка запалала друга хата, також клуня і хліви господарства, які належали Семену „з Баранів", (так їх називали по-вуличному). Як згодом розповідали, дружина Семена із дитиною ледве вибралася з палаючої хати і заховалася у сусідів. Тоді ж у селі згоріло господарство Шумейка, а на хуторах – Петра Марчука і ще когось. Я не знав усіх хуторян.

А все розпочалося з осені 1939 року. Нова влада відразу стала вербувати "сексотів" – так званих „секретных сотрудников" НКВД у кожному селі. Вони мали доносити на односельчан, котрі негативно відгукувалися про владу, за це одержували гроші та убезпечували сім'ї від висилки. Люди очевидно зрозуміли, що треба навчитися мовчати. Сусід став боятися сусіда, але ж "сексотам" треба було діяти. У їхніх чорних списках числилася найбільш активна частина молоді: учасники сільських хорів, котрі мали гарні голоси і були відомими серед земляків, а також учасники „Просвіти", котрі розповсюджували книжки українською мовою, які навіть польська влада не забороняла. У Малих Дорогостаях відомим донощиком був один швець, котрий закинув свою професію та перейшов на „інтелігентну". Він щодня ходив у Млинів і вихвалявся, що „працює в НКВД". Це тривало до червня 1941 року, коли ввечері у хаті хтось „призупинив" його секретну „діяльність". Хто це зробив – і досі невідомо.

Першими жертвами московського режиму у 1939 році стали брати Володимир і Олексій Кудаки та Дмитро Харчук. Олексій Кудак мав сильний бас приємного тембру - у Почаївській лаврі за високу плату йому навіть пропонували співати у хорі. Усі троє пропали в застінках НКВД. Ймовірно, вони потрапили в ту категорію, коли їх рідні казали: „переведены в лагерь без права переписки". Це означало, що їх розстріляли. Щоправда, зміст хитромудрого тлумачення люди зрозуміли пізніше.

До 1939 року цвіт нашого народу – молодь була чисельною, талановитою і проживала у селах. Її нищили арештами, тюрмами, таборами, засланнями за межі України, вона гинула в шахтах, в уранових і азбестових копальнях, на лісоповалах у сибірській тайзі. За яку провину карали наш народ? За мрію про незалежність Батьківщини, яка називається Україною...

Дмитро ВОЙЦЕХОВСЬКИЙ,
м.Рівне.